

Μόσχος Γκουτζιούδης
Λέκτορας Α.Π.Θ.

Η 9^Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ BIBLEWORKS ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Έχουν περάσει αρκετά χρόνια από τότε που ως μεταπτυχιακός φοιτητής είχα χρησιμοποιήσει για πρώτη φορά ειδικό βιβλικό λογισμικό¹ για να δουλέψω με τα κείμενα της Αγίας Γραφής. Το BibleWorks 3,5 εκείνη την εποχή ήταν ότι καλύτερο υπήρχε, έστω και αν οι δυνατότητές του ήταν αρκετά περιορισμένες². Ήδη όμως από την 8^η έκδοση αρχίσαμε όλοι όσοι είμασταν εξοικειωμένοι και με άλλα παρόμοια λογισμικά να υποψιαζόμαστε ότι η εταιρεία κατασκευής προσανατολίζεται σε μια νέα φιλοσοφία λειτουργίας του. Ο ανταγωνισμός της αγοράς ευθύνεται σίγουρα γι' αυτό, αφού τα Logos και Accordance εκτός από τα βιβλικά κείμενα είχαν ενσωματώσει πολύ νωρίς ολόκληρες βιβλιοθήκες ειδικών βοηθημάτων αλλά και εποπτικό υλικό, προκειμένου να εκτοπίσουν οποιοδήποτε άλλο σχετικό λογισμικό. Και πράγματι το κατάφεραν σε ένα βαθμό. Για πολύ καιρό χρησιμοποιούσα το Logos 3 σχεδόν αποκλειστικά γιατί σαφώς υπερείχε όχι μόνο στο βοηθητικό υλικό αλλά και στις δυνατότητες αναζήτησης στα ίδια τα κείμενα. Με την εμφάνιση όμως της 9^{ης} έκδοσης του BibleWorks επέστρεψα στον παλιό μου γνώριμο χώρο εργασίας και ομολογώ πως αυτή τη φορά εντυπωσιάστηκα. Δοκίμασα το νέο λογισμικό για ένα περίπου τρίμηνο και είμαι πλέον σε θέση να το αξιολογήσω³. Παρακάτω

¹ Οφείλω να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Jim Barr από την BibleWorks που μου απέστειλε ένα αντίγραφο της τελευταίας έκδοσης για να δοκιμαστούν οι δυνατότητές του.

² Η πρώτη έκδοση του BibleWorks κυκλοφόρησε το 1992.

³ Βλ. επίσης αξιολογες κριτικές των P. Foster, «The Forefront of Biblical Software», *ExpTim* 124 (2013) 592-593 V. Golinets. «BibleWorks 9», *TZ* 68 (2012) 377-379 K. C. Dunham, «BibleWorks 9», *Them* 37 (2012) 400-402.

λοιπόν θα παρουσιάσω τις νέες δυνατότητες του BibleWorks, τις αλλαγές και τις βελτιώσεις στον τρόπο λειτουργίας του, το βοηθητικό υλικό που ενσωματώνει, το εποπτικό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη διδασκαλία των βιβλικών μαθημάτων, την δυνατότητα ενσωμάτωσης *κειμένων* από την κλασική ελληνική και τη λατινική γραμματεία και φυσικά από τους πατέρες της Εκκλησίας, τη συνεργασία με αντίστοιχα λογισμικά και τη δυνατότητα σύνδεσης με την διαδικτυακή βάση του Θησαυρού της ελληνικής γλώσσας (TLG).

Θα πρέπει εδώ να διευκρινίσω ότι όσα ακολουθούν δεν αποτελούν εξαντλητική παρουσίαση και αξιολόγηση των δυνατοτήτων του BibleWorks 9 αλλά είναι οι σημαντικότερες λειτουργίες του, προσαρμοσμένες στις ανάγκες του Έλληνα βιβλικού ερευνητή. Είναι αδιάφορο για τους Έλληνες για παράδειγμα, πόσες ασιατικές μεταφράσεις των βιβλικών κειμένων έχουν ενσωματωθεί στο λογισμικό ή μια σύγκριση των διαφορών ανάμεσα στις αγγλικές μεταφράσεις της Κ.Δ. Επομένως θα περιοριστώ στην αξιολόγηση αποκλειστικά εκείνων των δυνατοτήτων του συγκεκριμένου ειδικού λογισμικού, οι οποίες θα χρειαστούν και θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμες στον ερευνητή που θα δουλέψει με τα ελληνικά κείμενα.

Οι νέες δυνατότητες του BibleWorks 9

Αρχίζω με μια σύντομη αναφορά στις αλλαγές και τις προσθήκες που παρατηρεί κανείς στη νέα έκδοση του BibleWorks. Στην επίσημη ιστοσελίδα του⁴ αναφέρονται δώδεκα προσθήκες. Από αυτές οι εννέα μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα. Η σημαντικότερη αλλαγή γίνεται άμεσα αντιληπτή. Έχει προστεθεί μια τέταρτη στήλη στα δεξιά, η οποία μπορεί να αποκρύπτεται, αν δεν είναι επιθυμητή για να μην καταλαμβάνει χώρο στην οθόνη. Το περιεχόμενό της τότε ενσωματώνεται στην τρίτη στήλη. Η δυνατότητα αυτή παρέχει στον χρήστη του BibleWorks να έχει μονίμως ανοικτή καθώς διαβάξει το κείμενο που επιθυμεί

⁴ <http://www.bibleworks.com>

μία στήλη με τη βασική ανάλυση (π.χ. λεξικά βοηθήματα) και μία στήλη με επιπλέον βοηθητικό υλικό (π.χ. κριτική του κειμένου ή ερμηνευτικά σχόλια).

Σε αυτή τη νέα τέταρτη στήλη υπάρχουν επτά μενού από τα οποία σημαντικότερα κρίνουμε ότι είναι τα *verse* και *use* της κάτω γραμμής. Στο πρώτο μενού έχουν ενσωματωθεί βοηθήματα όπως: ESV Study Bible και Net Bible και τρία άλλα έργα κριτικής του κειμένου (CNTTS Apparatus, Tischendorf Apparatus, Metzger's Textual Commentary). Καθώς κανείς μετακινεί τον κέρσορα στο κείμενο της δεύτερης στήλης τα παραπάνω βοηθήματα συγχρονίζονται αυτόματα και δίνουν κάθε φορά τις πληροφορίες του στίχου στην τέταρτη στήλη. Το μενού *use* εμφανίζει αυτόματα πόσες φορές απαντάται ένας όρος από τη δεύτερη στήλη είτε στο εν λόγω κείμενο για παράδειγμα, είτε γενικά στην Κ.Δ. Το εντυπωσιακό είναι ότι η σχετική αναφορά εμφανίζει χωρία αυτόματα σε χρόνο μηδέν και μάλιστα όχι μόνη στη συγκεκριμένη πτώση ή τον αριθμό που βρίσκεται λόγου χάρη ένα ουσιαστικό στο κείμενο. Η νέα αυτή δυνατότητα του BibleWorks 9 επιβεβαιώνει την αμεσότητα και την ταχύτητα, στοιχεία που το καθιστούν πιο ευέλικτο από το Logos για παράδειγμα, στο οποίο η δυνατότητα αυτή παρέχεται μέσα από ειδικά μενού αναζητήσεων. Ενώ μέχρι την 8^η έκδοση το BibleWorks υστερούσε σε κάτι τέτοιο, τώρα ξεπέρασε κάθε προσδοκία.

Στη νέα έκδοση του BibleWorks έχουν προστεθεί και επτά Κώδικες⁵. Το κείμενο αυτών των Κωδίκων έχει ενσωματωθεί στη δεύτερη στήλη στο μενού: Manuscripts, ενώ στην τέταρτη στήλη υπάρχει πλέον ένα παράθυρο με ορατή προβολή φωτογραφικής λεπτομέρειας του κειμένου από τον κώδικα που επιλέγουμε κάθε φορά⁶, καθώς και πληροφορίες κριτικής του κειμένου. Οι διαφορετικές γραφές σημειώνονται με κίτρινο χρώμα αυτόματα.

⁵ Sinaiticus, Vaticanus, Alexandrinus, Bezae, Washingtonianus, Boernerianus, GA1141.

⁶ Μπορεί να γίνει και μεγέθυνση της φωτογραφίας αλλά και να επεξεργαστεί κανείς τη φωτεινότητα ή την οξύτητά της σε νέο παράθυρο. Οι φωτογραφίες των Κωδίκων καταλαμβάνουν 7,5 GB από τα συνολικά 12 GB του BibleWorks 9 (3 DVDs εγκατάστασης).

Η πληροφορία αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη. Επιπλέον, το κείμενο των Κωδίκων στη δεύτερη στήλη επιτρέπει επίσης αναζητήσεις, ενώ το βοηθητικό υλικό στην τρίτη και τέταρτη στήλη συγχρονίζεται αυτόματα.

Το BibleWorks έχει συμπεριλάβει στα περιεχόμενά του περισσότερα αρχεία χαρτών, βοηθήματα κριτικής του κειμένου και σχολιασμένους οδηγούς της Αγίας Γραφής. Ειδικά για την τελευταία περίπτωση, η παρουσία της ESV Study Bible⁷ κρίνεται ιδιαίτερα βοηθητική, όχι μόνο για μελέτη αλλά και για δυναμικές παρουσιάσεις κατά τη διάρκεια ενός βιβλικού μαθήματος σε μία αίθουσα ή ένα αμφιθέατρο, ακόμη και ως βοηθητικό εργαλείο που θα συνοδεύσει μια εισήγηση σε ένα βιβλικό συνέδριο. Το εποπτικό υλικό που περιέχεται σε αυτή έχει ενσωματωθεί στην τέταρτη στήλη του BibleWorks 9 και είναι υψηλής ανάλυσης.

Ας δούμε στο σημείο αυτό τι νέο υπάρχει στη συλλογή με τις διάφορες εκδόσεις του ελληνικού κειμένου της Κ.Δ. Σε αυτήν έχουν προστεθεί νέες εκδόσεις και έχουν γίνει αναθεωρήσεις παλαιότερων⁸. Το σημαντικότερο ίσως είναι ότι, ενώ στη αρχική κυκλοφορία του BibleWorks 9 δεν υπήρχε η 28^η έκδοση των Nestle-Aland, πρόσφατα συμπεριλήφθηκε και αυτή και επιπλέον η εταιρεία κατασκευής του λογισμικού έχει ήδη ανακοινώσει ότι θα συμπεριλάβει αργότερα και το κριτικό υπόμνημα, το οποίο θα συγχρονίζεται αυτόματα. Υποθέτω ότι θα προστίθεται στην τέταρτη στήλη για να λειτουργεί ταυτόχρονα με το κυρίως κείμενο της δεύτερης στήλης. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των ελληνικών εκδόσεων πρέπει εδώ να σημειωθεί. Πρόκειται για τη δυνατότητα επιλογής να επισημαίνονται οι διαφορετικές γραφές ορισμένων λέξεων στο ίδιο το κείμενο της δεύτερης στήλης. Έτσι

⁷ Στο BibleWorks έχει συμπεριληφθεί ως πρόσθετο και απαιτείται κωδικός ξεκλειδώματος. Αυτό σημαίνει ότι χρεώνεται χωριστά κατά την αγορά του λογισμικού. Το βοήθημα αυτό δουλεύει επίσης σε απόλυτο συγχρονισμό και με το εβραϊκό κείμενο της Π.Δ. επιλεγμένο στη δεύτερη στήλη, καθώς και με τις περισσότερες από τις ξενόγλωσσες μεταφράσεις.

⁸ Αυτές είναι: Robinson-Pierpont Byzantine text with Robinson 2010 morphology, Westcott-Hort morphology from 2010, Scriveners, Trinitarian Bible Society Greek NT, Robinson-Pierpont Text with Friberg morphology, Tregelles Greek NT.

αν κανείς επιλέξει να προβάλλεται αυτή η πληροφορία, δεν έχει παρά να τσεκάρει το μενού: Toggle difference highlighting πατώντας το πρώτο κουμπί αριστερά (Browse Windows Options) στη γραμμή της δεύτερης στήλης. Οι λέξεις ή φράσεις για τις οποίες μαρτυρούνται διαφορετικές γραφές σημειώνονται αυτόματα με πράσινο χρώμα.

Κλείνω το μέρος αυτό με ένα ακόμη χαρακτηριστικό, το οποίο, αν και εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην 8^η έκδοση του BibleWorks, στην 9^η έχει βελτιωθεί και εμπλουτιστεί με νέες βάσεις δεδομένων. Πρόκειται για το μενού X-Refs στην τρίτη στήλη, όπου εμφανίζονται και συγχρονίζονται αυτόματα τα παράλληλα κείμενα. Μπορούμε να παραμετροποιήσουμε το μενού αυτό και να επιλέξουμε να εμφανίζεται το ελληνικό κείμενο των Ο΄ για την Π.Δ. και η 27^η έκδοση των Nestle-Aland. Η ευκολία σε σχέση με το έντυπο κείμενο είναι ξεκάθαρη. Δεν έχουμε μόνο τα σχετικά χωρία, αλλά και τα ίδια τα κείμενα άμεσα μπροστά μας κάθε στιγμή με 14 διαφορετικές επιλογές. Το λογισμικό εδώ διακρίνει τα χωρία σε δύο ομάδες. Πάνω εμφανίζει τα συνήθη παράλληλα χωρία και κάτω τα λιγότερο πιθανά, τα οποία δεν περιέχονται τις περισσότερες φορές στις έντυπες κριτικές εκδόσεις των κειμένων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

Εξειδικευμένες αναζητήσεις στα κείμενα

Οι αναζητήσεις στο BibleWorks εκτελούνταν πάντα στην πρώτη στήλη με απλό, αλλά μέχρι πρόσφατα περιορισμένο τρόπο. Το λογισμικό επιτρέπει και αμεσότατη προβολή των χρήσεων μιας λέξης, η οποία ενεργοποιείται με διπλό κλικ στο κείμενο της δεύτερης στήλης. Το χαρακτηριστικό αυτό καθιστούσε το BibleWorks εύκολο στη χρήση και εξαιρετικά γρήγορο, καθώς δεν απαιτούνταν να ανοίξει κανείς νέα μενού και εντολές αναζήτησης, όπως για παράδειγμα στο Logos. Στην 9^η έκδοση στη στήλη αυτή δεν υπάρχει καμία απολύτως αλλαγή. Εξακολουθούν να ισχύουν οι ίδιες δυνατότητες αναζήτησης, ακόμη και δύο όρων ή μιας φράσης. Ήδη από τις προηγούμενες εκδόσεις υπήρχε εδώ και η δυνατότητα να περιοριστεί η

αναζήτηση σε συγκεκριμένα βιβλία⁹. Για παράδειγμα μπορεί κανείς να ορίσει στο κουμπί ένα αναζήτηση στα ευαγγέλια και τις Πράξεις (Gosp), στο κουμπί 2 παύλειες επιστολές (Paul), στο κουμπί τρία ιωάννεια γραμματεία (John), στο κουμπί τέσσερα επιστολές αιχμαλωσίας (Pris), ακόμη και να ορίσει αναζήτηση (κουμπί 5) σε χωρία, τα οποία προέρχονται από την Πηγή των Λογίων (Q). Οι παραπάνω επιλογές περιέχονται σε έτοιμα πρότυπα, ενώ μπορεί κανείς επιπλέον να ορίσει οτιδήποτε πιο εξειδικευμένο επιθυμεί (π.χ. αναζήτηση σε συγκεκριμένα κεφάλαια της προς Ρωμαίους) χωρίς περιορισμούς.

Οι προσθήκες στην κατηγορία αυτή έχουν τοποθετηθεί στο μενού: Tools της γραμμής εργαλείων. Τώρα προσφέρονται δύο νέες δυνατότητες, αν κανείς θέλει να ασχοληθεί με έναν ολόκληρο στίχο. Από το μενού: Tools λοιπόν ανοίγει η εντολή: Analyzing the text και στη συνέχεια έχουμε δύο επιλογές: Related verses tool και Phrase matching tool. Με την πρώτη ανοίγει ένα παράθυρο στο οποίο μπορούμε να επιλέξουμε έναν στίχο και μάλιστα να ορίσουμε πόσες από τις λέξεις που χρησιμοποιούνται σε αυτόν θέλουμε να δούμε αν περιέχονται επίσης σε ε άλλους στίχους της Κ.Δ. Η ανταπόκριση της αναζήτησης αυτής είναι και πάλι άμεση. Το λογισμικό δεν αργεί ποτέ να εκτελέσει τέτοιου είδους αναζητήσεις. Αντίστοιχη αναζήτηση εκτελεί και η δεύτερη επιλογή (Phrase matching tool) με δυνατότητα παραμετροποίησης. Τα δύο παραπάνω εργαλεία αποτελούν καινοτομία του BibleWorks σε σχέση με αντίστοιχα λογισμικά.

Περνών τώρα στην τρίτη εντολή από το ίδιο μενού: Tools με τίτλο: Importing/Exporting information. Εδώ μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα η νέα δυνατότητα, δεύτερη στη σειρά: Report Generator. Με τη δυνατότητα αυτή μπορεί ο χρήστης του λογισμικού να δημιουργήσει μια συνοπτική ή εκτενή αναφορά για έναν ή περισσότερους στίχους συγκεντρώνοντας σε αυτή όλο το βοηθητικό υλικό που επιθυμεί. Η παραμετροποίηση εδώ κρίνεται άκρως απαραίτητη, καθώς αν επιλεγούν όλες οι εκδόσεις των κειμένων ή όλα τα λεξικά βοηθήματα, είναι από τις

⁹ Από το εργαλείο που δείχνει την τρέχουσα έκδοση του κειμένου στην πρώτη στήλη (Choose Search Limits) ή πατώντας (Limits) στην κάτω γραμμή εργαλείων του BibleWorks.

ελάχιστες λειτουργίες του BibleWorks που απαιτεί αρκετά δευτερόλεπτα μέχρι να εμφανιστούν τα αποτελέσματα. Η εκτίμησή μου εδώ είναι ότι πρόκειται για ένα σοβαρό εργαλείο αλλά περισσότερο χρήσιμο στον μη ειδικό, διότι δεν περιλαμβάνονται στην αναφορά ερμηνευτικά σχόλια από σύγχρονα υπομνήματα. Το BibleWorks περιλαμβάνει παλιά σύντομα ερμηνευτικά υπομνήματα – σήμερα ξεπερασμένα πλέον – και συνεπώς εδώ υστερεί έναντι των άλλων λογισμικών, τα οποία ενσωματώνουν ολόκληρες σειρές των καλύτερων σύγχρονων υπομνημάτων των βιβλικών κειμένων. Στο περιβάλλον εργασίας του Logos ή του Accordance μπορεί ο χρήστης μόλις ορίσει ένα συγκεκριμένο στίχο να έχει μια εκτενή αναφορά όλων των βοηθημάτων που περιέχονται στην έκδοση που διαθέτει σε ένα παράθυρο και να ανοίγει κατά σειρά όποιο επιθυμεί σε παράθυρα, τα οποία τακτοποιούνται αυτόματα, ακόμη και αν αυτό απαιτεί περισσότερο χρόνο. Δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξω ότι η παραπάνω δυνατότητα του BibleWorks 9 δεν θα χρησιμοποιηθεί σε καμία περίπτωση από τον βιβλικό ερευνητή που διαθέτει το Logos 5 ή το Accordance 10¹⁰.

Εργονομία και αλλαγή φιλοσοφίας λειτουργίας

Είναι γεγονός ότι καθώς ο ερευνητής δουλεύει με τα βιβλικά κείμενα, του είναι απαραίτητα ορισμένα βοηθήματα πέρα από τα ίδια τα κείμενα. Η ψηφιακή έκδοση τέτοιων βοηθημάτων και η ενσωμάτωσή τους σε βιβλικά λογισμικά έχει καταστήσει εδώ και χρόνια τη χρήση τους αναντικατάστατη. Είναι πολύ ευκολότερο λοιπόν, να δουλεύει κανείς με μία σύνοψη στο BibleWorks ή να ανοίξει ένα παράθυρο στο οποίο να βλέπει σε παραλληλία το κείμενο σε όποιες εκδόσεις επιθυμεί και να μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να τροποποιήσει τη σειρά εμφάνισης. Έχει παρέλθει εδώ και καιρό η εικόνα του βιβλικού θεολόγου να κάθεται σε ένα γραφείο και να έχει δίπλα ή

¹⁰ Το δημοφιλές βιβλικό λογισμικό που καθιερώθηκε για υπολογιστές Macintosh τώρα κυκλοφορεί και για περιβάλλον Windows.

μπροστά από την οθόνη του υπολογιστή το πρωτότυπο κείμενο της Κ.Δ., μία μετάφραση, μία σύνοψη, ένα λεξικό, ένα ταμείο, το κείμενο των Ο΄, κάποιον τόμο της πατρολογίας ή κάτι άλλο σχετικό θα μπορούσε να διαθέτει. Στις μέρες μας όλα αυτά έχουν ενσωματωθεί στο περιβάλλον εργασίας των ειδικών βιβλικών λογισμικών και μέσα από παράθυρα προβάλλονται σχεδόν αυτόματα με τη μελέτη των βιβλικών κειμένων.

Δεν θα είχε σίγουρα νόημα να είχαμε μόνο τα κείμενα στη δεύτερη στήλη του BibleWorks χωρίς την ανάλυση της τρίτης στήλης. Τα κείμενα θα μπορούσαμε να τα βρούμε και στο διαδίκτυο ελεύθερα. Τα λεξικά και οι γραμματικές πλέον είναι περισσότερα από κάθε άλλη φορά στο συγκεκριμένο λογισμικό. Μάλιστα με τη μορφή των πρόσθετων βοηθημάτων μπορούν να ενσωματωθούν και μερικά από τα πιο αξιόλογα έργα στην κατηγορία αυτή¹¹. Ο χρήστης του BibleWorks έχει άμεσα στη διάθεσή του τα κείμενα της Αγίας Γραφής στο πρωτότυπο (εβραϊκά και ελληνικά) και σε μια σειρά από αρχαίες (λατινικές και συριακές) και νεότερες μεταφράσεις (ευρωπαϊκές και ασιατικές), τα απόκρυφα της Π.Δ. τα χειρόγραφα του Κουμράν σε μετάφραση, τα έργα του Φίλωνα και του Ιωσήπου, τα κείμενα της μεταποστολικής περιόδου, τη Μισνά, το Βαβυλωνιακό Ταλμούδ και αρκετά πατερικά έργα σε αγγλική μετάφραση¹². Έτσι καθώς κανείς μελετά ένα κείμενο της Π.Δ. για παράδειγμα, στην τρίτη στήλη έχει αυτόματα μπροστά του, αν επιλέξει το μενού: Summary όλο το πληροφοριακό υλικό από τα διάφορα βοηθήματα αλλά και διασυνδέσμους από τα υπόλοιπα κείμενα

¹¹ Ενδεικτικά: *Exegetical Dictionary of the New Testament* (3 τ.), H. Balz-G. Schneider (έκδ.), W. B. Eerdmans 1994 *Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, University of Chicago Press ³2000 *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, L. Koehler-W. Baumgartner-J. J. Stamm, μτφρ. και έκδ. M. E. J. Richardson, Brill, Leiden 1994-2000 *Theological Dictionary of the New Testament* (Abridged), G. Kittel- G. Friedrich-G. W. Bromiley (έκδ), W. B. Eerdmans 1985. Επίσης διατίθενται όλα τα βιβλικά λεξικά του InterVarsity Press.

¹² Δυστυχώς μέχρι και την 9^η έκδοση του BibleWorks δεν περιέχονται σε αυτό τα κείμενα του Nag-Hammadi.

της συλλογής του BibleWorks με τα οποία υπάρχει κάποια σχέση. Αυτό σημαίνει ότι με ένα κλικ ο χρήστης του λογισμικού μεταβαίνει σε όποια κείμενα επιθυμεί έχοντας άμεσα τα σχετικά χωρία.

Στο σημείο αυτό θα εξηγήσω αυτό που αποκαλώ αλλαγή φιλοσοφίας λειτουργίας του BibleWorks. Με την προσθήκη των πατερικών έργων, έστω και αν μέχρι στιγμής αυτά υπάρχουν μόνο σε αγγλική μετάφραση, μας προσφέρεται μια νέα δυνατότητα μέσα από το παραπάνω μενού. Αυτή είναι η προβολή των πατερικών χωρίων, στα οποία χρησιμοποιείται το βιβλικό κείμενο που διαβάζουμε στη δεύτερη στήλη. Η προβολή αυτή είναι άμεση και με ένα κλικ μεταβαίνουμε στο πατερικό κείμενο. Στο τέλος της δεκαετίας του 90 ο ομότιμος σήμερα καθηγητής της Καινής Διαθήκης στο Τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ, κ. Ιωάννης Γαλάνης είχε δημιουργήσει μια βάση δεδομένων σε περιβάλλον Access, στην οποία με τη συνδρομή πολλών φοιτητών είχαν καταγραφεί τα χωρία από την ελληνική πατρολογία, στα οποία χρησιμοποιούνταν το κείμενο της Αγίας Γραφής. Όταν μετά από μερικά χρόνια το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε ο χρήστης του ήταν σε θέση, αν όριζε ένα χωρίο, π.χ. Μκ. 1:13, να βλέπει αμέσως ποια πατερικά έργα χρησιμοποιούν το παραπάνω χωρίο. Η δυνατότητα του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν μόνο η εκτύπωση των αποτελεσμάτων της αναζήτησης και φυσικά δεν υπήρχε προβολή του ίδιου του πατερικού κειμένου. Ας γυρίσουμε τώρα στο περιβάλλον εργασίας του BibleWorks. Αν εκεί εξετάσουμε λόγω χάρη το Μκ. 1:13 αυτόματα θα έχουμε στην τρίτη στήλη και τα πατερικά χωρία (σίγουρα δεν πρόκειται για το σύνολο των αναφορών) αλλά και το κείμενο, έστω σε μετάφραση, και επιπλέον διασυνδέσμους με βοηθητικό υλικό.

Οι καινοτομίες δεν σταματούν εδώ. Θέλω επίσης να αναφερθώ στην άμεση πλέον διασύνδεση του BibleWorks 9 με άλλα λογισμικά και διαδικτυακές ψηφιακές βάσεις αρχαίων κειμένων και βοηθημάτων. Μέσω μιας επιλογής της γραμμής εργαλείων (Edit external links) επιτρέπεται η ρύθμιση διασυνδέσμων αναζητήσεων. Και εδώ τώρα βρίσκεται η σπουδαιότητα της τελευταίας έκδοσης που συνεργάζεται υπέροχα με τις μηχανές ζήτησης του Logos. Αν κανείς έχει

εγκατεστημένο το παραπάνω λογισμικό στον υπολογιστή που έχει και το BibleWorks 9, τότε μπορεί με ένα δεξί κλικ πάνω στη λέξη του κειμένου στη δεύτερη στήλη να ορίσει αναζήτηση σε λεξικά και υλικό του Logos (π.χ. SESB). Αντίστοιχη είναι η δυνατότητα διασύνδεσης με τη βάση του Perseus Digital Library, όπου εκτελείται ελεύθερα λημματική αναζήτηση και χρήση των λεξικών βοηθημάτων αλλά και περαιτέρω αναζητήσεις. Προφανώς όμως, μεγαλύτερης σπουδαιότητας είναι η διασύνδεση με τη βάση του TLG. Μπορεί μέσω της υπηρεσίας εικονικού ιδιωτικού δικτύου (VPN) που μας παρέχει το πανεπιστήμιο, μια λέξη να αναζητηθεί στην ενημερωμένη ψηφιακή βάση της ιστοσελίδας του TLG άμεσα, χωρίς άσκοπες περιηγήσεις στην ιστοσελίδα του TLG και καθορισμούς κάθε φορά των παραμέτρων της αναζήτησής μας. Ακόμη και τώρα που η σύνδεση των ελληνικών πανεπιστημίων έχει διακοπεί με το TLG η 9^η έκδοση του BibleWorks παρέχει τη δυνατότητα σύνδεσης με το TLG demo site. Εδώ η αναζήτηση δεν είναι εξαντλητική σίγουρα αλλά το εργαλείο δουλεύει (με επιλεκτική εμφάνιση των αποτελεσμάτων) και χωρίς την προϋπόθεση της απαραίτητης σύνδεσης μέσω των πανεπιστημίων. Σίγουρα στο μέλλον θα δούμε και περισσότερες διασυνδέσεις.

Συνεχής εμπλουτισμός με νέο υλικό

Ίσως εδώ αναρωτηθεί κανείς αν το υλικό του BibleWorks παραμένει το ίδιο μέχρι να γίνουν προσθήκες στην επόμενη έκδοσή του ή αν υπάρχει η δυνατότητα ενημερώσεων. Όπως σε όλα τα ισχυρά λογισμικά υπάρχουν σε τακτά χρονικά διαστήματα διαθέσιμες ενημερώσεις, τις οποίες αν επιθυμεί κάποιος τις εγκαθιστά ελεύθερα. Το BibleWorks δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη του να επιλέξει ποιες ενημερώσεις θα εγκαταστήσει. Υπάρχει όμως και κάτι άλλο πέρα από τη συμβατική αυτή διαδικασία. Μπορεί κανείς να επισκεφτεί το ιστολόγιο: The BibleWorks Blog¹³, το οποίο δημιουργήθηκε από χρήστες του εν λόγω λογισμικού και επιτρέπει σε οποιονδήποτε

¹³ <http://bibleworks.oldinthenew.org/>

ελεύθερα να καταφορτώνει και να εγκαθιστά στον υπολογιστή του πρόσθετο υλικό της αρεσκείας του. Εδώ υπάρχει μια μεγάλη συλλογή με αρχεία κειμένων και βοηθημάτων που δουλεύουν μόνο με το BibleWorks ή με άλλα λόγια κατασκευάστηκαν με προορισμό να λειτουργούν μόνο με αυτό.

Εδώ ακριβώς θα πρέπει να κάνουμε μια συνοπτική αναφορά για τον τρόπο λειτουργίας αυτών των πρόσθετων βοηθημάτων. Βρήκα τη δυνατότητα αυτή ως την πλέον χρήσιμη για όλους όσους χρησιμοποιούν το BibleWorks. Εδώ βρίσκονται κείμενα, εργαλεία και βοηθήματα άκρως απαραίτητα για τη σύγχρονη βιβλική έρευνα και μάλιστα ο κατάλογος ενημερώνεται διαρκώς. Ξεκινώ από τα εργαλεία. Το BibleWorks περιέχει μερικές μόνο συνόψεις αλλά από το ιστολόγιο αυτό μπορεί κανείς να εγκαταστήσει με μια απλή διαδικασία άλλες τόσες και μάλιστα να ορίσει αν θέλει να προβάλλονται με βάση το ελληνικό κείμενο της Παλαιάς ή της Καινής Διαθήκης στο παράθυρο εργασίας των συνόψεων. Η δυνατότητα να ορίζει κανείς ποιες εκδόσεις των βιβλικών κειμένων μπορεί να βλέπει παράλληλα έχει υιοθετηθεί από το σύνολο των ειδικών λογισμικών αυτής της κατηγορίας και συνεπώς δεν κρίνω ότι χρειάζεται να αναφερθώ σε αυτό. Από τις νέες συνόψεις ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι κανόνες του Ευσεβίου, τα χωρία της Π.Δ. που χρησιμοποιούνται στην Κ.Δ. με δύο παραλλαγές ως προς τον τρόπο προβολής και εύρεσης, τα χωρία της Π.Δ. που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά στην προς Εβραίους, τα παράλληλα της επιστολής του Ιούδα και της Β΄ Πέτρου, καθώς και τα παράλληλα των Β΄ Χρονικών, Έσδρα και Νεεμία.

Ως προς τα λεξικά και τις γραμματικές τα πρόσθετα αρχεία είναι πολλά. Ας σημειωθεί εδώ ότι στη βασική έκδοση του BibleWorks δεν υπάρχει στο μενού: Resources κάποια λατινική γραμματική και στη συλλογή αυτού του ιστολογίου μπορεί κανείς να βρει τρεις διαφορετικές. Το σημαντικότερο στοιχείο εδώ είναι ο εμπλουτισμός των αρχαίων κειμένων. Εδώ έχει αρχίσει μια προσπάθεια να προστίθενται συνεχώς κείμενα της κλασικής ελληνικής και λατινικής γραμματείας αλλά και από τους πατέρες της Εκκλησίας. Αν εγκαταστήσει κανείς τα αρχεία αυτά θα μπορεί πλέον από τη δεύτερη στήλη του περιβάλλοντος εργασίας του BibleWorks από την κατηγορία: Greek να έχει

μπροστά του τα ομηρικά έργα, τα κείμενα του Πλάτωνα, του Σοφοκλή και του Αριστοφάνη, τις ιστορίες του Ηροδότου και του Θουκυδίδη, τους λόγους του Δημοσθένη και αυτά δεν είναι παρά μερικά μόνο από τα κείμενα που έχουν ήδη ολοκληρωθεί. Κατά τον ίδιο τρόπο κάτω από την κατηγορία: Latin στην ίδια στήλη, ενώ παλιότερα είχαμε μόνο διαφορετικές εκδόσεις της Βουλγάτας, τώρα μπορούμε να έχουμε εκτός από τα έργα του Βιργίλιου, του Οράτιου, του Σουετώνιου και του Τάκιτου, όλο το έργο του Τερτυλλιανού. Από τους πατέρες η αρχή έγινε με τα έργα του Ευσεβίου Καισαρείας¹⁴. Ακριβώς εδώ εντοπίζεται η αλλαγή στη φιλοσοφία λειτουργίας του BibleWorks, το οποίο πλέον ακολουθεί τα άλλα ειδικά λογισμικά παρέχοντας τη δυνατότητα στους χρήστες του να δημιουργούν βιβλιοθήκες κειμένων.

Τα πρόσθετα εδώ δεν περιορίζονται μόνο σε κείμενα αλλά έχουν δημιουργηθεί και νέα αρχεία χαρτών, βοηθητικών διαγραμμμάτων στίχων των βιβλικών κειμένων μέχρι και η εικονογραφημένη βίβλος του G. Doré¹⁵ έχει προστεθεί και μάλιστα με δυνατότητα συγχρονισμού μέσω της τρίτης στήλης. Τα έργα του Χρυσόστομου και του Αυγουστίνου υπάρχουν δυστυχώς μόνο σε αγγλική μετάφραση. Το πλεονέκτημα είναι ότι κάθε φορά που μελετά κανείς ένα χωρίο από την Κ.Δ. έχει αυτόματα στην τρίτη στήλη μέσω του μενού: Summary τέσσερις συλλογές με παραπομπές στα πατερικά έργα: α) του Χρυσόστομου, β) του Αυγουστίνου, γ) στο Kirby, *E-Catena* και δ) στο Schaff, *Early Church Fathers*. Η τρίτη συλλογή επιτρέπει διασύνδεση και άνοιγμα των κειμένων μέσα από το διαδίκτυο. Μπορεί το κείμενο των πατερικών έργων αυτή τη στιγμή να υπάρχει μόνο σε αγγλική μετάφραση, αλλά όταν αργότερα προστεθούν και συλλογές με το ελληνικό κείμενο, αυτό θα μας ελευθερώσει από την μέχρι τώρα ανάγκη να δουλεύουμε τα πατερικά έργα μέσα από διαφορετικό λογισμικό ή διαδικτυακές βάσεις μέσω πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών.

¹⁴ Έχουν επίσης προστεθεί οι: Ιουστίνος, Κλήμης Αλεξανδρέας, Μινούκιος Φήλιξ και Βασίλειος Καισαρείας.

¹⁵ Αφού εγκατασταθεί η πρόσβαση γίνεται από το μενού: Resources: Miscellaneous: The Doré Bible Gallery.

Αξιοποίηση στη διδασκαλία βιβλικών μαθημάτων

Ένα τέτοιο λογισμικό ασφαλώς δεν περιορίζεται μόνο στην περιοχή της έρευνας, ούτε στην τροφοδοσία χωρίων, τα οποία με αντιγραφή/επικόλληση χρησιμοποιούνται σε έναν επεξεργαστή κειμένου προκειμένου να μην πληκτρολογηθεί πολυτονικό κείμενο. Μπορεί να αξιοποιηθεί με διάφορους τρόπους και στο διδακτικό έργο (μαθήματα ή σεμινάρια). Το BibleWorks μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τη συνδρομή ενός φορητού υπολογιστή και ενός προτζέκτορα σε όλα τα βιβλικά μαθήματα και σίγουρα χωρίς να περιοριστεί μόνο σε αυτά. Μπορεί να βοηθήσει τη διδασκαλία της εισαγωγής στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη σε έναν βαθμό. Μπορεί επίσης να συνεισφέρει στην παράδοση μαθημάτων που αφορούν την αρχαιολογία και την ιστορία της εποχής της Κ.Δ., αν και εδώ υπάρχουν και πάλι περιορισμοί. Καθίσταται αναμφισβήτητα πολύ δυναμικό εργαλείο για την κριτική του κειμένου και όλα ανεξαιρέτως τα ερμηνευτικά μαθήματα. Δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί φυσικά και από τις θεολογίες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

Ας αρχίσουμε από τις εισαγωγές στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Το BibleWorks διαθέτει σημαντικά βοηθήματα από τα οποία η ESV Study Bible μπορεί να χρησιμοποιηθεί λόγω του υλικού που διαθέτει και όχι η Net Bible. Διάφορα σχεδιαγράμματα με εισαγωγικά σχόλια, βοηθητικοί πίνακες και σχέδια που περιέχονται σε αυτή μπορούν να αξιοποιηθούν δημιουργικά και χωρίς περιορισμούς από τον διδάσκοντα. Το τελευταίο δεξιά κουμπί (Open Ermie) της γραμμής εργαλείων του BibleWorks ανοίγει ένα νέο παράθυρο με συμπληρωματικό υλικό. Ο τρίτος σε σειρά φάκελος περιέχει υλικό για τις εισαγωγές, ακόμη και παλαιότερα βιβλία. Αυτά, αν και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για προβολή, μπορούν ωστόσο να αξιοποιηθούν κατά την προετοιμασία του μαθήματος. Αρκετά από τα εργαλεία του BibleWorks μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία των εβραϊκών. Οπωσδήποτε για κάθε εργασία κρίνεται εξαιρετικά αποτελεσματικό για όλους εμάς που δεν γνωρίζουμε εβραϊκά η δυνατότητα προβολής σε ξεχωριστό

παράθυρο του εβραϊκού κειμένου από τη μία και της μετάφρασης των Ο΄ από την άλλη με αυτόματο συγχρονισμό. Εδώ μπορεί κανείς να ορίσει έναν όρο στα ελληνικά και να προβληθούν όλοι οι αντίστοιχοι εβραϊκοί ή το αντίστροφο και μάλιστα αυτόματα προβάλλονται και όλα τα σχετικά χωρία στα οποία απαντούν οι συγκεκριμένοι όροι.

Τώρα μπορώ να περάσω στην κριτική του κειμένου. Χρησιμοποιώ εδώ και τρία χρόνια την 3^η έκδοση του Logos για την άσκηση των φοιτητών. Η προβολή βοηθά όσους φοιτητές δεν έχουν μπροστά τους κείμενο. Χρησιμοποιώ σε ένα παράθυρο την 27^η έκδοση των Nestle-Aland και σε ένα άλλο το κριτικό υπόμνημα της ίδιας έκδοσης. Δυστυχώς εδώ δεν έχουμε τη δυνατότητα αυτόματου συγχρονισμού αλλά έχουμε άμεσα όλο το πληροφοριακό υλικό σχετικά με τα χειρόγραφα και τις μεταφράσεις που προβάλλονται. Είδαμε παραπάνω ότι το BibleWorks διαθέτει τρία βοηθήματα κριτικής του κειμένου, αλλά δεν περιέχεται το κριτικό υπόμνημα της 27^{ης} έκδοσης των Nestle-Aland. Η εταιρεία κατασκευής πρόσθεσε πρόσφατα την 28^η έκδοση και ανακοίνωσε ότι θα κάνει το ίδιο με το κριτικό υπόμνημα στο άμεσο μέλλον. Όταν γίνει αυτό, το BibleWorks θα υπερέχει χωρίς δεύτερη σκέψη. Ο συγχρονισμός θα είναι αυτόματος στην τέταρτη στήλη και η ταχύτητα προβολής ασύλληπτη. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ήδη υπάρχει το κείμενο και οι φωτογραφίες επτά Κωδίκων με τη δυνατότητα επισήμανσης των διαφορετικών γραφών σε κάθε στίχο, δεν νομίζω να χρειάζομαι κάτι περισσότερο¹⁶.

Ας δούμε σύντομα και τη συνδρομή του BibleWorks 9 στη διδασκαλία των ερμηνευτικών μαθημάτων. Εδώ το συγκεκριμένο λογισμικό έχει πολλά να μας προσφέρει. Η προβολή του κειμένου που θέλουμε, η άμεση ανάλυση, η συνδρομή των λεξικών και των γραμματικών, η προβολή των χαρτών και μάλιστα του πρόσθετου νέου υλικού, ακόμη και τα σχόλια των

¹⁶ Από το μενού: Resources: Text Criticism: CNTTS NT Apparatus (search) ανοίγει ένα αυτόνομο παράθυρο, στο οποίο επιτρέπεται αναζήτηση ενός όρου στο σύνολο των χειρογράφων που χρησιμοποιεί το βοήθημα κριτικής του κειμένου CNTTS NT Apparatus με πολλές επιλογές παραμετροποίησης.

βοηθημάτων της τέταρτης στήλης βρίσκουν όλα εδώ πρόσφορο έδαφος χρήσης. Η χρήση των διαφορών συνόψεων με το ελληνικό κείμενο και το παράθυρο εργασίας με τα κείμενα της επιλογής μας σε παραλληλότητα με ένα ή δύο κλικ καθιστούν το BibleWorks ιδανικό εργαλείο, όταν θέλουμε στη διάρκεια ενός μαθήματος να μην χάνεται χρόνος στην αναζήτηση των κειμένων και των βοηθημάτων που θέλουμε. Αντίστοιχες κινήσεις στο Logos ή το Accordance απαιτούν περισσότερο χρόνο και ισχυρότερους υπολογιστές για να λειτουργούν συνεχώς χωρίς προβλήματα. Αν υπήρχε και η μετάφραση της Αγίας Γραφής από την ΕΒΕ στο BibleWorks θα είμασταν απόλυτα καλυμμένοι.

Τέλος, στις θεολογίες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, εκτός από τη δεύτερη στήλη με τα κείμενα και το βοηθητικό υλικό της τρίτης στήλης, μπορούν να αξιοποιηθούν τα εργαλεία αναζήτησης της πρώτης στήλης. Οι εξειδικευμένες αναζητήσεις - ακόμη και φράση ή συνδυασμοί δύο όρων- μπορούν να προβάλλουν άμεσα χωρία και στίχους για να είναι άμεσα διαθέσιμα. Εδώ μπορεί να αξιοποιηθεί και το εργαλείο με τη στατιστική αποτύπωση διαφορών σημαντικών θεολογικών εννοιών με τη μορφή γραφικών παραστάσεων. Τα βοηθήματα που υπάρχουν στο τελευταίο κουμπί (Open Ermie) της γραμμής εργαλείων του BibleWorks είναι δυστυχώς και αυτά ξεπερασμένα.

Συμπεράσματα

Το BibleWorks 9 είναι ένα αξιόπιστο και ταχύτατο ειδικό λογισμικό που έχει καταστεί απαραίτητο εργαλείο για κάθε βιβλικό ερευνητή. Αν και μετρά σήμερα εννέα εκδόσεις και στην τελευταία έχει αυξηθεί σημαντικά ο όγκος των δεδομένων που περιλαμβάνει, εξακολουθεί να έχει ελάχιστες απαιτήσεις από ένα υπολογιστικό σύστημα. Για παράδειγμα τρέχει με οποιονδήποτε επεξεργαστή και με μνήμη μόλις 512 MB RAM. Μέχρι πρόσφατα το BibleWorks απευθυνόταν σε όσους δούλευαν σε περιβάλλον Windows. Τον τελευταίο χρόνο η 9^η έκδοση εμφάνισε και μια νέα δυνατότητα. Το BibleWorks μπορεί να εγκατασταθεί και να λειτουργήσει επίσης με τρεις εναλλακτικούς τρόπους και σε Macintosh αλλά σχετικά με την κατηγορία των Tablet PC περιορίζεται σε όσα λειτουργούν με Windows 8. Συνεπώς δεν μπορεί να εγκατασταθεί σε iPad. Πρόσφατα η εταιρεία κατασκευής ανακοίνωσε ότι το δημοφιλές λογισμικό εγκαθίσταται πλέον και λειτουργεί σε Macintosh κανονικά σε περιβάλλον OS (X 10.9)¹⁷. Συνεπώς δεν χρειάζεται πια ο Mac χρήστης να γυρίσει το λειτουργικό του με κάποιο emulator και προφανώς αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να περιμένουμε στο μέλλον και αρχείο εγκατάστασης που θα επιτρέπει λειτουργεία σε iPad.

Ένα άλλο θετικό βήμα που από την προηγούμενη έκδοση έχει εφαρμοστεί είναι η χρήση γραμματοσειρών Unicode. Παλιότερα η γραμματοσειρά που χρησιμοποιούσε το BibleWorks δεν μπορούσε να μετατραπεί σε κάποια άλλη με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ομοιομορφία στο κείμενο, όταν ενσωμάτωνε κανείς κείμενο από το λογισμικό. Αν για παράδειγμα ο συντάκτης ενός άρθρου, το οποίο προορίζεται για ένα θεολογικό περιοδικό, στείλει σήμερα το κείμενο του χωρίς να μετατρέψει τα χωρία που έχουν επικολληθεί από το λογισμικό στον επεξεργαστή κειμένου, ο εκδότης μπορεί να το κάνει με μια απλή επιλογή οποιασδήποτε

¹⁷ Ο αγοραστής του λογισμικού καλείται να χρεωθεί επιπλέον άλλα 6\$ προκειμένου να λάβει το ειδικό αρχείο εγκατάστασης.

γραμματοσειράς επιθυμεί, χωρίς προβλήματα και κυρίως χωρίς να χρειάζεται να διαθέτει τις αρχικές πολυτονικές γραμματοσειρές του BibleWorks. Παρόμοια στρατηγική έχει υιοθετήσει εδώ και καιρό το Logos αλλά και το TLG. Η επιλογή αυτή απλουστεύει την δημοσίευση ενός κειμένου, το οποίο περιέχει αρκετά αποσπάσματα από πηγές.

Το BibleWorks 9 κοστίζει 359\$ χωρίς τα πρόσθετα βοηθήματα. Κανένα άλλο λογισμικό δεν περιέχει τόσες πολλές δυνατότητες και κείμενα σε αυτή την τιμή. Ακόμη και χωρίς κανένα απολύτως πρόσθετο βοήθημα το BibleWorks έχει απεριόριστες δυνατότητες για τον Έλληνα ερευνητή που θα πληρώσει πολύ περισσότερα για να έχει απλώς και μόνο τα κείμενα που τον ενδιαφέρουν στα Logos και Accordance. Η εταιρία παραγωγής διατηρεί σταθερή την εμπορική πολιτική της να κρατά σε κάθε έκδοση την τιμή χαμηλά, αφού στο εξωτερικό οι πελάτες τους δεν είναι μόνο επιστήμονες αλλά και κληρικοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές που δεν θα μπορούσαν να διαθέσουν εξοπραγματικά ποσά¹⁸ για να μελετούν τα βιβλικά κείμενα. Για να είμαστε αντικειμενικοί θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι δεν μπορούμε να συγκρίνουμε ένα λογισμικό σαν το BibleWorks με τα Libronix και Accordance, τα οποία λειτουργούν χωρίς υπερβολή ως ψηφιακές βιβλιοθήκες με συνεχή ενημέρωση των βιβλίων τους. Ταυτόχρονα διαθέτουν και εργαλεία αναζητήσεων, προβολής και μελέτης των βιβλικών και όχι μόνο κειμένων. Υπερέχουν σαφώς, αλλά προσφέρουν μια ολοκληρωμένη λύση που για να είμαστε ρεαλιστές με τις υπάρχουσες οικονομικές συνθήκες ούτε πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη δεν θα μπορούσε να έχει στην κατοχή της με αρκετές

¹⁸ Η Starter έκδοση του Logos κοστίζει 295\$, απαιτεί ένα πολύ ισχυρότερο υπολογιστή για να τρέχει με άνεση και φυσικά περιέχει λιγότερα κείμενα και βοηθήματα, ενώ η Portfolio έκδοση, η οποία περιλαμβάνει μια ολόκληρη βιβλιοθήκη και αποτελεί το όνειρο του κάθε ερευνητή κοστίζει 4.980\$. Η Starter έκδοση του Accordance από την άλλη, κοστίζει 50\$ και περιέχει ασφαλώς ελάχιστα σε σχέση με την αντίστοιχη έκδοση του Logos. Ο χρήστης μπορεί να αγοράζει και να εγκαθιστά κάθε βοήθημα ξεχωριστά. Η Ultimate έκδοση που είναι και η πλουσιότερη σε υλικό κοστίζει 2.000\$.

άδειες χρήσης για τα μέλη του πανεπιστημίου. Υπό τις υπάρχουσες συνθήκες το BibleWorks 9 με τις νέες δυνατότητές του αλλά και με όσες υπόσχεται για το μέλλον, θα εξακολουθεί να αποτελεί απαραίτητο εργαλείο της βιβλικής έρευνας μειώνοντας απίστευτα τον χρόνο εργασίας του ερευνητή και προσφέροντάς του νέες επιλογές.